

YTTRANDE

Datum
2020-05-29

Diarienummer
Ku2019/02112/KL

Sametingets diarienummer
4.2.1-2020-339

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Kulturdepartementet

ku.remissvar@regeringskansliet.se
ku.KL@regeringskansliet.se

Betänkandet *Häriifrån till evigheten – En långsiktig arkivpolitik för förvaring och kulturarv* (SOU 2019:58)

Bakgrund

Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur och ska verka för en levande samisk kultur, ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar kulturen. Sametinget är även samernas folkvalda organ. I verksamheten ingår bland annat att fördela bidrag till samisk kultur, leda det samiska språkarbetet och tillhandahålla samisk litteratur genom biblioteksverksamhet. Sametinget har idag inget ansvar för samiskt arkivmaterial utöver ansvaret att hålla myndighetsarkiv.

Regeringen konstaterade i propositionen *Kulturarvspolitik* att ingen statlig myndighet har ett samlat utpekat ansvar för insamling, bevarande och bearbetning av arkivmaterial med koppling till urfolket samerna.¹ Sametinget och Institutet för språk och folkminnen (Isolf) fick därför 2018 i uppdrag att se över behovet av insatser för att samla in, bevara och vetenskapligt bearbeta arkivmaterial med koppling till urfolket samerna och de samiska språken. I uppdraget ingick även att se över om det behövdes ett förtydligande av det statliga ansvaret för samiskt kulturarv. Uppdraget genomfördes efter samråd med samiska organisationer och redovisades i juli 2019. Isolf föreslår i utredningen att regeringen ska förtydliga det statliga ansvaret för samiskt kulturarv genom att ge Sametinget resurser för att bygga upp en arkivkompetens vid myndigheten och ge Sametinget i uppdrag att skapa ett nätverk för att stödja samiska föreningar, organisationer och institutioner att utveckla kompetens och medvetenhet kring arkivering av samiskt kulturarv. För detta bör även resurser tilldelas. Vidare föreslås att regeringen ger stöd till kulturarvsmyndigheter för att kunna digitalisera arkivmaterial med koppling till urfolket samerna och de samiska språken. Sametinget går steget längre och föreslår att regeringen ska ge Sametinget det statliga förvaltningsansvaret med uppgiften att samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta samt sprida kunskap och material om det samiska språket samt samiska dialekter, folkminnen,

¹ Prop. 2016/17:116, s. 176-177

folkmusik och namn i Sverige. Motsvarande uppgift har Isof i sin instruktion. Vidare föreslås att Sametinget får i uppdrag att utreda hur det statliga ansvaret för samiska kulturarv i Sametingets regi kan organiseras och finansieras.²

Sametinget har deltagit i dialogmöten kring föreliggande utredning och även lämnat skriftliga synpunkter. Nedan följer Sametingets synpunkter kring delar av utredningens bedömningar och förslag. Sametinget har för övrigt inga synpunkter kring de bedömningar och förslag som lämnas.

12.8.1 Ett arkivansvar för Sametinget

Utredningens förslag

Sametinget ska samla kunskap om arkivbestånd som bildats och samlats in av och för urfolket samerna och verka för att bestånden uppmärksammas och tillgängliggörs. Ett särskilt bemyndigande för uppgiften införs i arkivförordningen. Sametinget tillförs 2 miljoner kronor för arbetet med det nya arkivansvaret.

Sametingets synpunkter

Utredningens bedömning är att ett nytt nationellt ansvar för samiska arkiv ligger väl i linje med Sametingets grundläggande uppdrag enligt sametingslagen (1992:1433). Sametinget anser det positivt att vårt ansvar förstärks inom arkivområdet, att medel tillförs för detta arbete och att ett bemyndigande införs i arkivförordningen. I den delen stödjer vi förslaget. Det utredningen inte svarar på är vilken statlig myndighet som ska ha ett samlat utpekat ansvar för insamling, bevarande och bearbetning av samiska arkivmaterial, vilket regeringen konstaterar saknas i propositionen *Kulturaröspolitik*.³ I Sametingets och Isof:s utredning kring denna fråga är Sametingets förslag att myndigheten ska få det samlade förvaltningsansvaret för insamling, bevarande och tillgängliggörande av samiska arkivsamlingar. Sametingets förslag går därmed längre än förslaget i denna utredning. Ett samordningsansvar är inte det samma som ett förvaltningsansvar och heller inte ett lika tydligt ansvar.

När det gäller samiska arkivmaterial är de i dag utspridda och fragmentiserade på många olika arkiv. En samlad överblick av de samiska arkivmaterialen saknas. Speciellt enskilda arkiv riskerar att förstöras utan en tydlig organisering. Samiska enskilda arkiv innehåller kulturell och samhällsviktig information och behöver samlas in och säkerställas inför framtiden. För bättre insamling och tillvaratagande av enskilda arkiv är det nödvändigt att förtydliga ansvarsfördelningen samt säkerställa en långsiktig finansiering av den samiska arkivsektorn. Här har Sametinget en viktig roll att fylla genom ett utpekat förvaltningsansvar för samiska arkivsamlingar. Ett nationellt samlat samiskt arkivansvar skulle på ett naturligt sätt kunna inrymmas i Sametingets verksamhet som förvaltningsmyndighet för samisk kultur. En samisk arkivfunktion under Sametingets ledning blir då en viktig del av det

² Sametinget och Institutet för språk och folkminnen. Ansvar för samiskt kulturarv.

³ Prop. 2016/17:116, s. 176-177

samiska folkets bevarande av och tillgång till sitt kulturarv, men stärker även urfolkets självbestämmande och demokrati.

Utredningen bedömer inte att det är görligt att samla alla samiska arkiv på en fysisk plats. Det primära är att få en så bra överblick som möjligt över var det finns arkiv och vad de innehåller. Sametinget ska enligt förslaget samla kunskap om dessa arkivbestånd och verka för att de uppmärksammas och tillgängliggörs. Sametinget ska också företräda samiska arkivintressen gentemot andra lokala, regionala eller nationella intressenter. Ansvaret omfattar dock inte de arkivbestånd som finns hos statliga myndigheter och institutioner. Dessa bör dock vara tillmötesgående och öppna med vilka samiska samlingar de förvaltar.

Sametinget delar inte förslaget att Sametingets arkivansvar inte ska omfatta de statliga arkivbestånden. Samverkan med berörda parter är givetvis av största vikt men för att urfolket samerna ska ha ett reellt inflytande inom detta område bör även statliga samlingar ingå i Sametingets förvaltningsansvar. Samiska arkivsamlingar kan samlas till en eller flera fysiska platser, men det utesluter inte samverkan med andra arkivmyndigheter och institutioner kring exempelvis digitala lösningar. Tillgänglighetsfrågan kan lösas i samverkan med berörda parter. För Sametinget är det viktigt att stärka den samiska infrastrukturen och de samiska institutioner vi har såsom exempelvis Ájtte, Svenskt Fjäll- och samemuseum och Gaaltije – Sydsamiskt kulturcentrum. Samerna som urfolk har rätt till självbestämmande kring hur samernas kulturarv ska hanteras. Det bör ske utifrån etiska och rättsliga principer som bygger på internationella deklarationer och konventioner som rör urfolk. Även statliga samlingar ska hanteras utifrån de principerna.

Det samiska civilsamhället har ett uttalat behov av geografisk närhet till sitt kulturarv, vilket försvåras av att samiskt arkivmaterial innehas och förvaltas av många institutioner, utan en reell samordning. Samiskspråkig och kulturell kompetens anses vara en förutsättning vid hantering av samiskt arkivmaterial. Den samiska kulturen är inte statisk och det finns ett stort behov av att samla in, bevara och tillgängliggöra samiskt kulturarv på ett systematiskt sätt.⁴

12.8.2 Riksarkivets rådgivning

Utredningens förslag

Riksarkivet ska i sin rådgivning till enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner i arkivspecifika frågor ägna särskild uppmärksamhet åt urfolket samerna och de övriga nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. Uppgiften ska regleras i myndighetens instruktion.

⁴ Sametinget och Institutet för språk och folkminnen. Ansvar för samiskt kulturarv.

Utredningens bedömning

Arkivmyndigheterna i de kommuner som omfattas av 6 och 7 §§ lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk bör bistå Riksarkivet med den rådgivningen i respektive förvaltningsområde.

Sametingets synpunkter

Sametinget stödjer förslaget.

12.8.3 Arkivcentrumlösningar för urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv

Utredningens förslag

Sametinget får i uppdrag att utreda de grundläggande förutsättningarna för centrumlösningar med arkiv som bildats eller samlats in av och för urfolket samerna och Riksarkivet ska i samverkan med Institutet för språk och folkminnen och berörda minoritetsgrupper utreda motsvarande förutsättningar för centrumlösningar med arkiv som bildats eller samlats in av och för övriga nationella minoriteter.

Sametingets synpunkter

Sametinget stödjer förslaget i den delen att detta behöver utredas och att arkivcentrumlösningar kan vara ett sätt att lösa exempelvis lokalfrågor och ökad tillgänglighet. Arkivcentrum kan också stärka de samiska institutioner som finns idag.

Utredningen föreslår ett nytt statsbidrag för att främja tillkomsten av arkivcentrumlösningar. Riksarkivet prövar ansökningarna om projektbidrag för etablerandet av nya arkivcentrum. Utredningen lyfter att flera arkiv upplever att det saknas tillräckliga ekonomiska resurser till verksamheten. Sametinget anser att fem miljoner kan vara för lite medel för att täcka alla arkivcentrumprojekt i hela landet. Risken är överhängande att många projekt blir utan medel. Utöver medel till bildande av nya arkivcentrumlösningar behövs också resurser till basverksamhet och personal för att få en hållbar långsiktig lösning.

Utredningen bedömer att det krävs ytterligare överväganden innan det eventuellt kan vara aktuellt för berörda grupper att ansöka om statsbidrag för etablerandet av nya arkivcentrum. Frågan är t.ex. vilka arkivbestånd som ska ingå, hur verksamheterna ska organiseras, hur ansvarsfrågorna ska fördelas och om det finns ett intresse och en vilja att ta långsiktigt ansvar för en verksamhet som ska ingå i en centrumlösning. Utredningen föreslår därför att Sametinget får i uppdrag att utreda de grundläggande förutsättningarna för centrumlösningar där arkiv av och för urfolket samerna ingår. Riksarkivet och Isuf föreslås få motsvarande uppdrag rörande de övriga nationella minoriteterna.

Sametinget stödjer förslaget men anser att uppdraget borde ske i en kontext där Sametinget har ett utpekat förvaltningsansvar för insamling, bevarande och vetenskaplig bearbetning av

samiska arkivsamlingar. Sametingets förslag i utredningen kring hanteringen av samiska arkivsamlingar som gjordes 2019 tillsammans med Isof är att regeringen ger Sametinget ett nytt uppdrag att utreda hur det statliga ansvaret för samiska kulturarv i Sametingets regi kan organiseras och finansieras. Ett sådant uppdrag innebär samverkan med aktörer som idag innehar samiska arkivbestånd. För detta arbete krävs särskilda medel utöver medel till arkivcentrumlösningar, som tillställs Sametinget.

Beslut i detta ärende har fattats av Sametingets styrelseordförande Per-Olof Nutti och kulturnämndens ordförande Ingrid Inga efter föredragning av avdelningschef Susanne Idivuoma. I beredningen har även kulturutredare Tanja Sevä deltagit.

Per- Olof Nutti
Styrelseordförande
Sametinget

Enligt uppdrag

Susanne Idivuoma
Avdelningschef kultur
Sametinget